

УДК 930(477):355.4(470:478:479.243:477)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-1-5>

Юлія ЛІВІНСЬКА,
orcid.org/0000-0002-4291-5618
ад'юнкт кафедри гуманітарних наук
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) julia.livinska@gmail.com

ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ ЗА УЧАСТЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В НАГІРНОМУ КАРАБАСІ, ПРИДНІСТРОВ'І, ГРУЗІЇ ТА В УКРАЇНІ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Проаналізовано розвідки українських вчених щодо вивчення Нагірно-Карабаського конфлікту 1991–1994 рр., Придністровського конфлікту 1991 р., російсько-грузинського конфлікту 2008 року, російсько-української війни 2014 – теперішній час. Стверджено, що присутність Російської Федерації є помітною у збройних конфліктах, які виникли на території утворених у 1990-х самопроголошених держав: Придністровської, Нагірно-Карабаської, Абхазької та Південно-Осетинської республік, а у 2014 році – і так званих “Донецької народної республіки” та “Луганської народної республіки”. Зауважено, що українські дослідники вбачають тотожність позиції Росії як у Нагірно-Карабаському, так і у Придністровському й Абхазько-Осетинському конфліктах. РФ розглядає територію пострадянського простору як зону свого геополітичного впливу. У зв'язку з цим, основною метою Росії є недопущення євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень країн ближнього зарубіжжя. Водночас відзначено, що українські науковці наголошують, що якщо у Придністров'ї, Південній Осетії та Абхазії була мета отримати незалежність від Молдови і Грузії відповідно, ще з моменту становлення цих незалежних країн в часі розпаду СРСР, то в Україні проблеми зі статусом АР Крим, Луганської і Донецької областей стали причиною внутрішньополітичного військового протистояння лише через 23 роки після відновлення української незалежності – в 2014 р. У той же момент зафіксовано, що для української історіографії характерні прогнози, що для повного розв'язання військового конфлікту в Україні, Молдові і Грузії необхідно, аби змінилася правляча еліта в РФ. За таких обставин влада в країні і регіональна еліта на конфліктній території зможуть самостійно здійснювати переговорний процес і вирішувати статусні особливості територій, їх виокремлення чи об'єднання, але в межах правового поля країни, до якої відносяться дані території в рамках міжнародного права. Констатовано, що ці конфлікти з часом набували ознак “заморожених”. Основною із причин цього в українському історіографічному дискурсі вважають втручання РФ, яка постійно підтримує одну з протидіючих сторін на противагу ворожим до самопроголошених республік державам: Молдові, Азербайджану, Грузії та Україні.

Ключові слова: Нагірно-Карабаський конфлікт, російсько-молдовський конфлікт, російсько-грузинська війна, російсько-українська війна, українська історіографія.

Yulia LIVINSKA,
orcid.org/0000-0002-4291-5618
Adjunct at the Department of Humanities,
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
(Lviv, Ukraine) julia.livinska@gmail.com

ARMED CONFLICTS WITH THE PARTICIPATION OF THE RUSSIAN FEDERATION IN NAGORNO-KARABAKH, TRANSNISTRIA, GEORGIA AND UKRAINE IN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

The research of Ukrainian scientists on the study of the Nagorno-Karabakh conflict of 1991-1994, the Transnistrian conflict of 1991, the Russian-Georgian conflict of 2008, the Russian-Ukrainian war of 2014 – present are analyzed. It is claimed that the presence of the Russian Federation is noticeable in the armed conflicts that arose on the territory of the self-proclaimed states formed in the 1990s: Transnistria, Nagorno-Karabakh, Abkhazia and South Ossetia, and in 2014 – of the so-called “Donetsk People’s Republic” and “Luhansk People’s Republic”. It is noted that Ukrainian researchers see the identity of Russia’s position in the Nagorno-Karabakh, Transnistrian and Abkhazian-Osetian conflicts. Russia considers the territory of the post-Soviet space as a zone of its geopolitical influence. In this regard, Russia’s main goal is to prevent the European integration and Euro-Atlantic aspirations of the CIS countries. At the same time, it is noted that Ukrainian scholars emphasize that while Transnistria, South Osetia and Abkhazia aimed to gain independence from Moldova and Georgia, respectively, since the establishment of these independent countries during the collapse of the Soviet Union, Ukraine has problems with the status of Crimea, Luhansk and Donetsk regions became the cause of domestic political confrontation only 23 years after the restoration of Ukrainian independence – in 2014. At the same

time, it has been noted that Ukrainian historiography is characterized by predictions that a full-fledged resolution of the military conflict in Ukraine, Moldova and Georgia requires a change in the ruling elite in Russia. In such circumstances, the authorities in the country and the regional elite in the conflict area will be able to negotiate and resolve the status of territories, their separation or unification, but within the legal framework of the country to which these territories belong under international law. It is stated that over time these conflicts became “frozen”. The main reason for this in the Ukrainian historiographical discourse is the intervention of the Russian Federation, which constantly supports one of the warring parties as opposed to the states hostile to the self-proclaimed republics: Moldova, Azerbaijan, Georgia and Ukraine.

Key words: Nagorno-Karabakh conflict, Russian-Moldovan conflict, Russian-Georgian war, Russian-Ukrainian war, Ukrainian historiography.

Постановка проблеми. Головною метою сучасних збройних конфліктів є ліквідація опору супротивника та спонукання його до безумовного виконання волі переможця, досягнення якої передбачається шляхом фізичного насильства над збройними силами, руйнування систем державного і військового управління, об'єктів тощо. При цьому зростає роль непрямих (невійськових) дій на противника: політичних, дипломатичних, економічних, екологічних, інформаційно-психологічних операцій та інших. На сьогодні важливим в аналізі перебігу згаданих конфліктів є виявлення ключових причин їх виникнення та видається важливим та нагальним окреслення можливих шляхів їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нагірно-Карабаський збройний конфлікт досліджували такі українські вчені: Е. Сулейманов., В. Сулейманов, А. Подольський, Ж. Безп'ятчук, В. Гвоздь, К. Вітман, І. Зельманович, В. Кравчук та інші.

Збройний конфлікт у Придністров'ї в українській історіографії вивчали такі історики й політологи: Ю. Бабюх, В. Боєчко, І. Вишня, О. Кава, Н. Беліцер, І. Зварич, А. Круглашов, В. Кулик, В. Твердохліб, Г. Перепелиця, С. Герасимчук, О. Гриценко, Я. Матійчик, О. Сушко, В. Тучинський, С. Пирожков, В. Коцур, О. Картунов, О. Звездова, О. Садовнік, В. Пінцак, Т. Кияк, Т. Ляшенко, С. Блажевич, І. Петрова, Н. Нечаєва-Юрійчук, С. Блажевича, Г. Іскакова та інші.

В українському історіографічному дискурсі російсько-грузинський конфлікт 2008 року досліджували: А. Киридон, А. Алексейченко, Г. Соловій, Ю. Рубан, Є. Ярошенко, В. Карасьов, П. Черник, Н. Нечаєва-Юрійчук, М. Дорошко, О. Задорожній, О. Майборода, П. Артимишин, М. Воротнюк, І. Габро, А. Куріленко, М. Кофман, Б. Кушнірук, В. Мартинюк, К. Усатюк, В. Копійка, В. Манджола, К. Данилюк, Ю. Лебедева, І. Зельманович, О. Бебешко, О. Балацька тощо.

Тему російсько-української війни аналізували такі науковці: Г. Перепелиця, В. Небоженко, І. Тодоров, В. Василенко, О. Задорожній, І. Капса-

мун, В. Кудляч, І. Самокиш, Є. Магда, А. Бойко, С. Адамович, П. Павленко, А. Шумка та інші.

Метою статті є порівняльний аналіз української історіографії щодо передумов та причин виникнення трьох значних збройних на території Нагірного Карабаху, Молдови, Грузії та України, для виявлення причин їх виникнення протікання та можливих шляхів врегулювання.

Виклад основного матеріалу. Для сучасних України, Молдови і Грузії актуальним є вирішення політичного конфлікту, який призвів до розколу територіальної цілісності, і як наслідок, перебування у невизначеному статусі частини території (Завгородня Ю., Кройтор А., Пехник А., 2019: 93–94). У колективній праці Ю. Завгородня, А. Кройтор, А. Пехник схиляються думки, що: “Така ситуація негативно впливає на суспільно-політичний розвиток та послаблює економічний потенціал. Вирішення політичного конфлікту, який перейшов у фазу повномасштабних військових дій не можливо шляхом одного дня. Такі конфлікти є затяжними, затратними, неконтрольованими сторонами, оскільки участь приймає велика кількість осіб” (Завгородня Ю., Кройтор А., Пехник А., 2019: 95).

Нагірно-Карабаський конфлікт був першим збройним конфліктом, який відбувся за участі Росії ще за часів існування Радянського Союзу і мав риси міжнаціонального та етнотериторіального. Після завершення збройного конфлікту у 1994 році Нагірно-Карабаська Республіка існувала як невизнаний регіон, маючи під своїм контролем не тільки безпосередньо Нагірний Карабах, а й частину семи азербайджанських прилеглих районів, які відігравали роль “буферної зони”. Конфлікт у Нагірному Карабасі був заморожений, а міжнародні переговори в рамках Мінської групи Організації з безпеки й співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) не принесли дипломатичного рішення.

Збройне протистояння у Нагірному Карабасі досліджувала низка українських вчених, в основному в їхніх працях простежується аналіз конфлікту та його хід, а не причини виникнення.

Чергова ескалація у 2020 році на лінії розмежування між Азербайджаном та самопроголошеною “Нагірно-Карабаською Республікою” у 2020 році стала прикладом того, що заморожений конфлікт у будь-яку мить може стати відкритим протистоянням. Тобто відтоді, як Вірменія і “Нагірно-Карабаська Республіка”, з одного боку, та Азербайджан з іншого домовилися про припинення вогню і перемир'я сторони не досягли справжнього миру.

Як стверджують Е. та В. Сулейманови, питання поділу територій між Вірменією до Азербайджаном мають історичне та геополітичне підґрунтя. Цю “бомбу уповільненої дії” було закладено значно раніше 1988 року – ще на початку XIX століття. Від кінця XVII століття царська Росія постійно вела війни проти Туреччини та Ірану з метою переділу земель Османської держави, здобуття виходу до Середземного моря і на Схід. У результаті воєн 1813 і 1828 рр. царська Росія та Іран уклали відповідно Гюлістанський і Туркменчайський мирні договори. Їхнім трагічним підсумком став поділ азербайджанського народу та його історичних земель між двома державами (Сулейманов Е., Сулейманов В., 2014: 5–15).

В той же момент, український військовий і державний діяч, дипломат, багаторічний керівник воєнної і зовнішньої розвідки України В. Гвоздь причиною цього досі невирішеного протистояння називає принципові розбіжності інтересів Вірменії та Азербайджану, зазначаючи на ключовій ролі у цьому конфлікті Росії, яка мала на меті використати цю ситуацію, щоб зміцнити свої позиції на Кавказі. “При цьому, – відзначає цей автор, – як і у випадку з іншими конфліктами в країнах колишнього СРСР, ні ООН та ОБСЄ, ні провідні держави світу не мають можливості реально впливати на його врегулювання”. Він зазначає, що “військова присутність Росії у Нагірному Карабасі дає їй змогу в будь-який час розпочати збройну агресію проти Азербайджану під приводом захисту в регіоні російських військовослужбовців і «співвітчизників»” (Гвоздь, б. р.). Врешті, як зауважив В. Гвоздь, саме під таким приводом в серпні 2008 р. Росія напала на Грузію, в результаті чого російські війська окупували Південну Осетію і Абхазію, і у такий спосіб Росія окупувала і анексувала український Крим в лютому–березні 2014 р. (Гвоздь, б. р.).

Український науковець К. Вітман вважає, що “перебування частини компактно розселеного вірменського етносу під юрисдикцією сусідньої держави не було нейтралізовано за радянських часів. Хоча в СРСР практикувалося довільне тери-

торіальне перепідпорядкування цілих регіонів і це питання можна було вирішити з мінімальним опором, цим самим уникнувши людських жертв в майбутньому” (Вітман, 2008: 105–116).

Водночас, на думку І. Зельмановича, позиція Росії у Нагірно-Карабаському конфлікті, не відрізняється від тієї, якої Москва дотримується у придністровському й абхазько-осетинському конфліктах. РФ розглядає територію пострадянського простору як зону свого геополітичного впливу. У зв'язку з цим, основною метою Росії є недопущення євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень країн ближнього зарубіжжя. На етнічну мобілізацію та швидкий розвиток конфлікту в Нагірному Карабасі вплинув духовний фактор, складовими частинами якого були глибокі релігійні та культурно-цивілізаційні розбіжності між азербайджанським і вірменським етносами (Зельманович, 2016: 127–135).

Українські науковці Ю. Завгородня, А. Кройтор, А. Пехник вважають, що конфлікти в Молдові та Грузії є подібними, але, наприклад, у випадку російсько-української війни існувала дещо інша причина її виникнення та розвитку. Вчені зазначають, що якщо у Придністров'ї, Південній Осетії та Абхазії була мета отримати незалежність від Молдови і Грузії відповідно, ще з моменту становлення цих незалежних країн в часі розпаду СРСР, то в Україні проблеми зі статусом АР Крим, Луганської і Донецької областей стали причиною внутрішньополітичного військового протистояння лише через 23 роки після відновлення української незалежності – в 2014 р. Тобто у свідомості населення на Сході України не було бажання окремої незалежності регіону, а такий сценарій почав “розкручуватися” російською стороною лише після перемоги в Україні Революції Гідності та зміни інтеграційного вектору розвитку цієї держави на послідовно прозахідний (Завгородня Ю., Кройтор А., Пехник А, 2019: 96–99). Крім того ці дослідники висловили думку, що незважаючи на те, що сам перебіг збройного конфлікту у Молдові мав спільні риси із ситуацією в Україні в 2014 році (проголошення ніким не визнаних у світі республік, які очолили місцеві регіональні еліти та апеляція до інтеграції із Росією в той час, як державний центр в Кишиневі та Києві виступали за євроінтеграцію), але загалом існували розбіжності у цих протистояннях.

Загалом українські дослідники виділяють такі основні причини виникнення російсько-молдовського конфлікту, серед яких виділялися такі:

– історичні (Н. Нечаєва-Юрійчук, Д. Єрмоленко, О. Алексейченко, Г. Перепелиця, О. Садовнік, О. Кава);

– геополітичні (О. Садовнік, М. Плаксенко, Г. Перепелиця, В. Безуглий, С. Василенко, М. Дністрянський, М. Дорошко, А. Круглашов, О. Паламарчук, І. Ровенчак, О. Шаблій, Н. Беліцер, С. Герасимчук, Ш. Гарнетт, Д. Єрмоленко, М. Дорошко, І. Петрова, О. Кава, В. Кулик, В. Пінцак, М. Плаксенко, І. Рудь, А. Круглашов);

– ідеологічні (О. Алексейченко, О. Садовнік, О. Кава, Г. Перепелиця);

– етнічні, в тому числі етнополітичні (О. Садовнік, В. Коцур, Г. Перепелиця, О. Кава, О. Алексейченко, Н. Нечаєва-Юрійчук);

– мовний чинник (О. Садовнік, В. Коцур, О. Кава, Г. Перепелиця, О. Алексейченко, Н. Нечаєва-Юрійчук);

– політико-правові (Г. Перепелиця, О. Кава, С. Пирожков);

– політичні (О. Кава, В. Коцур, О. Садовнік, С. Герамчук);

– культурні (Н. Нечаєва-Юрійчук, Д. Єрмоленко, О. Алексейченко, І. Петрова);

– соціально-економічні (О. Садовнік);

– економічні (Н. Нечаєва-Юрійчук, Д. Єрмоленко, О. Кава, Г. Перепелиця);

– національні (Г. Перепелиця, О. Кава);

– воєнно-політичні (О. Неприцький, О. Садовнік).

Низка українських дослідників (Г. Перепелиця, Н. Нечаєва-Юрійчук, О. Кава, О. Алексейченко, О. Шкуратенко, Є. Дурнов, В. Щербатюк, О. Анатольєва, В. Довбня, Д. Курас, В. Прус, Н. Романишин, Ю. Сокур) висловлювали свої думки відносно перебування на території Молдови озброєних формувань. Так, Н. Нечаєва-Юрійчук вважала, що спочатку ситуація довкола Придністров'я перебувала у латентній стадії військового конфлікту, яка характеризувалася підпільною роботою військових формувань, які задіяні з метою наступу та «сіяння» паніки у місцевих жителів. В такий період офіційно владою, яка направляє збройні формування на територію іншої держави, відкидаються будь-які заяви щодо її причетності до конфлікту. Проте військові формування діють за чіткою вказівкою військового керівництва, який в свою чергу, має підпорядковуватись головнокомандувачу. У випадку російсько-молдовського конфлікту військова допомога офіційному Кишиневу зі сторони Румунії та готовність 14-ї російської армії виступити на боці Тирасполя створили умови для переходу конфлікту з латентної стадії у стадію збройної експансії (Нечаєва-Юрійчук, 2010: 42–53). Втім незабаром, на думку більшості науковців, конфлікт став замороженим, але він може перейти в активну

фазу в будь-який момент. Це створює свого роду постійну небезпеку для сусідніх держав, в тому числі України. З цього приводу український вчений О. Кава висловлював занепокоєння про те, що базування російських військ у Придністров'ї на сьогодні теж впливає на загострення замороженого конфлікту (Кава, 2004: 79).

О. Алексейченко, досліджуючи участь РФ у Придністровському врегулюванні, відзначав, що поділ військової техніки та озброєння грали колосальний вплив на розгортання конфлікту. Так, науковець зауважив: "... Військовики Придністров'я діяли згідно з указом лідера бунтівного регіону І. Смирнова про перехід у власність Придністровської Молдавської Республіки (далі – ПМР) озброєнь, військової техніки і майна, що перебувало на її території, а офіційний Кишинів – згідно з рішенням командування 14-ї армії та Об'єднаних Збройних Сил Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД) про передачу озброєння і військової техніки, підрозділів, дислокованих у Молдові. Ці рішення мимохідь сприяли розгортанню збройного протистояння конфліктуючих сторін" (Алексейченко, 2014: 243–255).

Підсумовуючи науковий доробок українських вчених щодо російсько-молдовського конфлікту, варто зауважити, що ними ретельно були проаналізовані причини, передумови та еволюція етнополітичного конфлікту в Придністров'ї, переговорний процес і участь у врегулюванні країн-гарантів, розвиток українсько-молдовських взаємин у політичній, економічній і гуманітарній сферах, що в українській історіографії переважає думка відносно прямого впливу Росії на початок і підтримання конфлікту в Молдові.

Досліджуючи історіографію російсько-грузинського збройного конфлікту варто зазначити, що з часу останнього протистояння на Закавказзі між офіційними Москвою та Тбілісі на сьогодні вже минуло 14 років з моменту його виникнення. В цей період, як українська, так і закордонна історіографія отримала суттєве наповнення інформаційною складовою, втім українські автори часто будували свої висновки, ґрунтуючись насамперед на висновках російських експертів, не співставляючи їх із грузинськими аналітиками.

Розглядаючи розвиток російсько-грузинського конфлікту, який фактично був спровокований Росією, слід акцентувати увагу на тому, що напруження відносин між РФ та Грузією тривало досить довго, причому ще до 2008 року.

Наприклад, український дослідник П. Артимшин розглядав історію розвитку та вірогідних причин виникнення збройного конфлікту у Гру-

зії у 2008 р. На його думку, протистояння між Грузією, Абхазією та Південною Осетією розпочалося ще у 1920-х рр. в рамках перебування у складі Закавказької Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки (ЗСФРР), а з 1936 р. – Грузинської РСР. На тлі розпаду СРСР на межі 1980–1990-х рр., міжетнічні протистояння у Грузії загострилися – впродовж 1991–1992 рр. розгорнувся грузинсько-південноосетинський збройний конфлікт, а у 1992–1993 рр. – абхазька війна. Роблячи акцент на політику Е. Шеварнадзе, який на той час був президентом Грузії, П. Артимишин поступово відзначав, що політичний курс глави держави почав набувати західних орієнтирів, а це “... не могло не турбувати Москву, яка розглядала цю закавказьку державу як традиційну сферу своїх інтересів”. Однією з причин подальшого посилення протиборчих настроїв П. Артимишин називає “революцію троянд”, провідними ідеями якої були відновлення територіальної цілісності Грузії. Відповідно, дослідник відзначає, що “... Росія вбачала у збереженні невирішеності питання «бунтівних територій» запорукою власного успіху, адже нестабільна закавказька країна була «хорошим прикладом» для внутрішнього російського споживача інформації, якому нав'язували думку, про будь-які «кольорові революції»” (Артимишин, 2018: 262–265).

В той же час Б. Кушнірук стверджує, що “внутрішні міжетнічні конфлікти в союзних республіках мали дати змогу центральній владі, з одного боку, виступати в ролі «миротворця» й посередника, з другого – погрожувати національним елітам цих республік розколом і відокремленням частини їх територій”. Врешті, протягом 1990–1992 рр. міжетнічні зіткнення переросли у відверту війну, у якій були вбиті тисячі людей з обох сторін, а десятки тисяч змушені покинути свої домівки (Кушнірук, б. р.).

Загалом, в українському історіографічному дискурсі виділяються групи чинників, що спричинили російсько-грузинський конфлікт: історичні (П. Артимишин, Н. Нечаєва-Юрійчук, Д. Єрмоленко, О. Алексейченко), геополітичні (О. Садовнік, М. Плаксенко), ідеологічні (О. Алексейченко, О. Садовнік), етнічні, в тому числі етно-політичні (О. Садовнік, В. Коцур), мовний чинник (О. Садовнік, В. Коцур), економічні (Н. Нечаєва-Юрійчук, Д. Єрмоленко, політико-правові (Г. Перепелиця), політичні (В. Коцур, О. Садовнік), культурні (Н. Нечаєва-Юрійчук, Д. Єрмоленко, О. Алексейченко).

Разом з цим, Ю. Лебедева (Лебедева, 2018: 55–63) наголошує на тому, що одним з пер-

ших українських науковців, який почав досліджувати сутічку між Росією та Грузією 2008 року була Г. Соловій (Соловій, б. р.). Дослідниця погоджується з міркуваннями Н. Нечаєвої-Юрійчук щодо масштабної інформаційної кампанії, яку розгорнула РФ з метою представлення Грузії агресором в очах світової спільноти, а отже, відповідальною за цю війну (Нечаєва-Юрійчук, 2011: 224–233). Крім того, Ю. Лебедева поділяє позицію Н. Мутіної, яка здійснила спробу виявити тенденції та значущість формування образу “ворога” в російсько-грузинській інформаційній війні. Н. Мутіна влучно порушує проблему взаємного сприйняття, формування/трансформації масової свідомості в цьому процесі (Мутіна, 2009: 134–140).

В той же час А. Шумка дійшов до висновку, що інформаційна війна була невід’ємною складовою частиною війни на Кавказі, що супроводжувалося тенденційністю у поданні серпневих подій як на російських та проросійських ЗМІ (де ситуація висвітлювалася як гуманітарна катастрофа населення Південної Осетії, спричинену діями грузинських війська), так і на грузинських із відтворенням подій як наведенням в себе конституційного порядку та віроломним нападом імперської Росії на Грузію з метою захоплення її території (Шумка, 2009: 254–260).

Загалом українська історіографія російсько-грузинського протистояння лише перебуває на стадії становлення та наповнення змістовними дослідженнями з цієї теми, а комплексних робіт, на відміну від випадку молдовсько-російського конфлікту, поки що немає.

Українська історіографія, яка безпосередньо стосувалася тематики проведення АТО на Сході України, почала формуватися одразу ж із розгортанням бойових дій на Донбасі. Здебільшого мова йшла про колективні напрацювання наукових та аналітичних установ. Так, із 2014 р. Національний інститут стратегічних досліджень (Донбас і Крим, 2015; Світова гібридна війна, 2017; Україна та проєкт “Русского мира”, 2014), Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (Войналович В., Кочан Н., 2014; Донбас в етнополітичному вимірі, 2014; Донбас у системі інформаційної безпеки держави, 2015; Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях, 2020), Інститут історії України НАН України (Кульчицький С., Якубова Л., 2016; Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л., 2016; Турченко Ф., Турченко Г., 2015), Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України (Між війною і соборністю, 2017; Цивільно-військове співро-

бітництво на території Донецької та Луганської областей, 2018) та інші науково-експертні середовища розпочали розробку відповідних науково-аналітичних проєктів.

Загалом, проведений аналіз продемонстрував, що українська історіографія сучасної російсько-української війни на Донбасі відзначається різною палітрою думок: від виправдання дій української влади у складний час розгортання гібридної війни, яка розпочалася задовго до «гарячої фази» 2014 р. до критики української владної верхівки за військові прорахунки та втрати особового складу українських силових структур.

У колективній праці Ю. Завгородня, А. Кройтор, А. Пехник вважають, що: «участь Росії у Придністровському, Абхазькому, Південно-Осетинському конфліктах та протистоянні сході України слід розцінювати як прагнення до контролю над даними територіями, з подальшим їх приєднанням до своєї території на що вказують процеси інтеграції в економічний, політичний та культурний простір Російської федерація не визнаних, самопроголошених республік (Завгородня Ю., Кройтор А., Пехник А., 2019: 101–102).

На думку О. Алексейченко, аналіз причин та наслідків збройних конфліктів на пострадянському просторі свідчать про те, що основним геополітичним гравцем на терені колишнього СРСР залишається Російська Федерація, яка зацікавлена: у збереженні військових баз у східній Молдові і в Закавказзі для гарантування безпеки своїх південно-західного і південного флангів; збереженні залежності пострадянських держав від постачання російських енергоносіїв і контролі над їх енергетичними системами; стабілізації ситуації у Придністровському регіоні Молдови і на Південному Кавказі; зменшенні впливу Заходу в країнах колишнього СРСР шляхом визнання і підтримання життєдіяльності самопроголошених республік (Алексейченко, 2014: 243–255).

Ю. Завгородня, А. Кройтор, А. Пехник вважають, що «для повного розв’язання військового конфлікту в Україні, Молдові і Грузії необхідно, щоб змінилася правляча еліта в третій силі, а саме в РФ. За таких обставин влада в країні і регіональна еліта на конфліктній території зможуть самостійно здійснювати переговорний процес і вирішувати статусні особливості території, їх

виокремлення чи об’єднання, але в межах правового поля країни, до якої відносяться дані території в рамках міжнародного права. А правляча еліта РФ не буде здійснювати вплив на фактичні сторони, не буде надавати військову підтримку та матеріальну допомогу (Завгородня Ю., Кройтор А., Пехник А., 2019: 103–104).

У військово-політичних конфліктах гібридного типу пріоритетною метою агресора є морально-психологічне придушення населення країни, створення нестерпних умов для його життя. Все це робить цивільне населення одним з основних об’єктів агресії, яке не тільки несе основний фізичний тягар наслідків збройного протистояння, але і знаходиться під тиском інформаційної та психологічної складової воєнно-політичного протистояння.

Всі суперечки на пострадянському просторі, що знаходяться в стадії «заморожених» або «тліючих», є факторами дестабілізації. Роль політичного фактора з’явилася багато в чому, переважно, як при виникненні й розвитку, так і в процесі врегулювання неузгоджень. При цьому важливо враховувати, що політичні колізії часто переходять у фазу збройного протистояння, несуть в собі безпосередню загрозу безпеки цих країн.

Таким чином, сучасний військово-політичний конфлікт гібридного типу – це протистояння суб’єктів політики як в середині держави, так і на міждержавному рівні, спрямованого на досягнення власних політичних інтересів із застосуванням різних засобів і способів впливу у політичній, військовій, економічній, соціальній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності. Присутність РФ є помітною у збройних конфліктах, які виникли на території утворених у 1990-х самопроголошених держав: Придністровської, Нагірно-Карабаської, Абхазької та Південно-Осетинської Республік, а у 2014 році – і так званих «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». Констатовано, що ці конфлікти з часом набували ознак «заморожених». Основною із причин цього в українському історіографічному дискурсі вважають втручання РФ, яка постійно підтримує одну з протидіючих сторін на противагу ворожим до самопроголошених республік державам: Молдові, Азербайджану, Грузії та Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексейченко О. Участь Російської Федерації у Придністровському врегулюванні. *Проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 8. С. 243–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2014_8_16
2. Артимишин П. Російсько-грузинський конфлікт 2008 р. у медійному дискурсі України. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2018. Вип. 23. С. 262–280.
3. Вітман К. Придністров’я: перспективи розв’язання конфлікту. *Політичний менеджмент*. 2008. № 4. С. 105–116.

4. Войналович В. А., Кочан Н. І. Релігійний чинник етнополітичних процесів на Донбасі: історія і сучасність. Київ: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 304 с.
5. Гвоздь В. Мир у Нагірному Карабасі Причини, наслідки та уроки для України. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/voenni-voprosy/konflikt-zones/mir-u-nagirnomu-karabasi/> (дата звернення 2.10.2021 р.)
6. Донбас в етнополітичному вимірі. Київ: ППІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
7. Донбас і Крим: ціна повернення / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. 474 с.
8. Донбас у системі інформаційної безпеки держави: регіональні особливості, зовнішні виклики, інструменти боротьби з антиукраїнською пропагандою / Аналітична доповідь. Київ: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 196 с.
9. Завгородня Ю., Кройтор А., Пехник А. Особливості розв'язання конфліктів та управління конфліктами у пострадянських країнах (на прикладі Молдови, Грузії, України). *Актуальні проблеми політики*. 2019. № 64. С. 93-117. URL: <http://app.onua.edu.ua/index.php/app/article/view/190> (дата звернення 20.01.2022)
10. Зельманович І. “Заморожені” конфлікти на пострадянському просторі як вияв інституційної кризи політики ЄС. *Прикарпатський вісник НТШ*. Думка. 2016. № 3 (35). С. 127–135.
11. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / За ред. В. Кулика. Київ: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 328 с.
12. Кава О. С. Причини виникнення придністровського конфлікту наприкінці 80-х років ХХ століття. *Магістеріум*. Київ: НаУКМА. 2004. Вип. 17: Історичні студії. С. 74–80.
13. Кульчицький С., Якубова Л. Триста років самотності: український Донбас у пошуках смислів і Батьківщини. Київ: Кліо, 2016. 720 с.
14. Кушнірук Б. *Російсько-грузинська війна: причина та наслідки*. URL: <http://www.unian.ua/politics/138458-rosiysko-gruzinska-viyna-prichini-ta-naslidki.html>
15. Лебедева Ю. Інформаційний вимір російсько-грузинського конфлікту 2008 року: уроки для України. *Українознавство*. 2018. № 4 (69). С. 55-63. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/152043>. DOI: 10.30840/2413-7065.4(69).2018.152043
16. Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західно-український вектор: монографія / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича [відп. ред. М. Литвин]. Львів, 2017. 452 с.
17. Мугіна Н. А. Від “чужого” до “ворога”: механізм формування “образу ворога” в російсько-грузинській інформаційній війні 2008 року в оцінці європейських ЗМІ. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*. Серія *Культурологія*. 2009. Вип. 4. С. 134–140.
18. Нечаєва-Юрійчук Н. В. Російсько-грузинське протистояння серпня 2008 року: українська інформаційна складова. *Аналітика. Прогнози. Інформаційний менеджмент*. 2011. Вип. 1. С. 224–233.
19. Нечаєва-Юрійчук Н. До питання про причини виникнення та розвиток Придністровського конфлікту. *Історична панорама*. 2010. Вип. 11. С. 42-53.
20. Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
21. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим: місце в модерному національному проекті (аналітична записка). Київ: Інститут історії України НАН України, 2016. 66 с.
22. Соловій Г. Грузинсько-російська війна на Кавказі: історія, причини і наслідки. URL: <http://enpuir.edu.ua/bitstream/123456789/3179/1/Solovij.pdf>.
23. Сулейманов Е., Сулейманов В. Історичні та геополітичні коріння вірмено-азербайджанського Нагірно-Карабаського конфлікту: збройна агресія Вірменії проти Азербайджану та тяжкі наслідки окупації. Київ, 2014. С. 5–15.
24. Турченко Ф., Турченко Г. Проект “Новоросія” і новітня російсько-українська війна. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 166 с.
25. Україна та проект “Русского мира”. Аналітична доповідь / В. М. Яблонський, С. І. Здіорук, В. В. Токман та ін. Київ: НІСД, 2014. 95 с.
26. Цивільно-військове співробітництво на території Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи (2014–2018 рр.): монографія / [відп. ред. Іван Патер, упор. Олег Муравський]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. 550 с.
27. Шумка А. Інформаційне протистояння в ході грузинсько-російського конфлікту (8–12 серпня 2008 р.). *Військово-науковий вісник*. 2009. № 11. С. 254–260.

REFERENCES

1. Aliksiejchenko O. (2014). Uchast' Rosijs'koi Federatsii u Prydnistrovs'komu vrehuliuvanni [Participation of the Russian Federation in the Transnistrian settlement]. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 8, pp. 243–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2014_8_16 [in Ukrainian].
2. Artymyshyn P. (2018). Rosijs'ko-hruzyns'kyj konflikt 2008 r. u medijnomu dyskursi Ukrainy [Russian-Georgian conflict of 2008 in the media discourse of Ukraine]. *Ukraina XX stolittia: kul'tura, ideolohiia, polityka*, 23, pp. 262–280 [in Ukrainian].
3. Vitman K. (2008). Prydnistrov'ia: perspektyvy rozv'iazannia konfliktu [Transnistria: prospects for conflict resolution]. *Politychnyj menedzhment*, 4, pp. 105–116 [in Ukrainian].

4. Vojnalovych V. A., Kochan N. I. (2014). Relihijnyj chynnyk etnopolitychnykh protsesiv na Donbasi: istoriia i suchasnist' [Religious factor of ethno-political processes in the Donbass: history and modernity]. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
5. Hvozď V. Myr u Nahirnomu Karabasi Prychyny, naslidky ta uroky dlia Ukrainy. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/voenni-voprosy/konflikt-zones/mir-u-nahirnomu-karabasi/> (data zvernennia 2.10.2021 r.) [in Ukrainian].
6. Donbas v etnopolitychnomu vymiri [Donbas in the ethno-political dimension] (2014). Kyiv: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
7. Donbas i Krym: tsina povnennia [Donbas and Crimea: the price of return] (2015). Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
8. Donbas u systemi informatsijnoi bezpeky derzhavy: rehional'ni osoblyvosti, zovnishni vyklyky, instrumenty borot'by z antyukrains'koiu propahandoiu [Donbas in the system of information security of the state: regional features, external challenges, tools to combat anti-Ukrainian propaganda] (2015). Kyiv: IPIEND im I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
9. Zavorodnia Yu., Krojtor A., Pekhnyk A. (2019). Osoblyvosti rozv'iazannia konfliktiv ta upravlinnia konfliktamy u postradians'kykh krainakh (na prykladi Moldovy, Hruzii, Ukrainy) [Peculiarities of knitting conflicts and conflicts in post-Soviet countries (on the example of Moldova, Georgia, Ukraine)]. Aktual'ni problemy polityky, 64, pp. 93-117. URL: <http://app.onua.edu.ua/index.php/app/article/view/190> (data zvernennia 20.01.2022) [in Ukrainian].
10. Zel'manovych I. (2016). "Zamorozheni" konflikti na postradians'komu prostori yak vyjav instytutsijnoi kryzy polityky YeS ["Frozen" conflicts in the post-Soviet space as a manifestation of the institutional crisis of EU policy]. Prykarpats'kyj visnyk NTSh. Dumka, 3 (35), pp. 127–135. [in Ukrainian].
11. Interpretatsii rosijs'ko-ukrains'koho konfliktu v zakhidnykh naukovykh i ekspertno-analitychnykh pratsiakh [Interpretations of the Russian-Ukrainian conflict in Western scientific and expert-analytical works]. (2020). Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
12. Kava O. S. (2004). Prychyny vynykennia prydnistrovs'koho konfliktu naprykintsi 80-kh rokiv XX stolittia [The causes of the Transnistrian conflict in the late 80's of the twentieth century]. Mahisterium. Kyiv: NaUKMA, 17: Istorychni studii. pp. 74–80. [in Ukrainian].
13. Kul'chyt's'kyj S., Yakubova L. (2016). Trysta rokiv samotnosti: ukrains'kyj Donbas u poshukakh smysliv i Bat'kivschyny [Three hundred years of loneliness: Ukrainian Donbas in search of thoughts and homeland]. Kyiv: Klio. [in Ukrainian].
14. Kushniruk B. Rosijs'ko-hruzyn's'ka vijna: prychna ta naslidky. URL: <http://www.unian.ua/politics/138458-rosiysko-gruzinska-vijna-prichini-ta-naslidki.html> [in Ukrainian].
15. Liebidieva Yu. (2018). Informatsijnyj vymir rosijs'ko-hruzyn's'koho konfliktu 2008 roku: uroky dlia Ukrainy [Information dimension of the Russian-Georgian conflict in 2008: lessons for Ukraine]. Ukrainoznavstvo, 4 (69), pp. 55-63. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/152043>. DOI: 10.30840/2413-7065.4(69).2018.152043 [in Ukrainian].
16. Mizh vijnoiu i sobornistiu. Sotsiokul'turna intehtratsiia ta adaptatsiia pereselentsiv z Donbasu ta Krymu. Zakhidnoukrains'kyj vektor [Between war and catholicity. Socio-cultural integration and adaptation of migrants from Donbas and Crimea. Western Ukrainian vector] (2017). NAN Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha [vidp. red. M. Lytvyn]. L'viv. [in Ukrainian].
17. Mutina N. A. (2009). Vid "chuzhoho" do "voroha": mekhanizm formuvannia "obrazu voroha" v rosijs'ko-hruzyn's'kij informatsijnyj vijni 2008 roku v otsyntsi ievropejs'kykh ZMI [From "foreign" to "enemy": the mechanism of formation of the "image of the enemy" in the Russian-Georgian information war in 2008 in the assessment of the European media]. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiia". Seriia Kul'turolohiia, 4, pp. 134–140. [in Ukrainian].
18. Nechaieva-Yurijchuk N. V. (2011). Rosijs'ko-hruzyn's'ke protystoiannia serpnia 2008 roku: ukrains'ka informatsijna skladova [Russian-Georgian confrontation in August 2008: Ukrainian information component]. Analitika. Prohnozy. Informatsijnyj menezhment, 1, pp. 224–233. [in Ukrainian].
19. Nechaieva-Yurijchuk N. (2010). Do pytannia pro prychny vynykennia ta rozvytok Prydnistrovs'koho konfliktu [On the question of the origin and development of the Transnistrian conflict]. Istorychna panorama, 11, pp. 42-53. [in Ukrainian].
20. Svitova hibrydna vijna: ukrains'kyj front [World Hybrid War: the Ukrainian front] (2017). Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
21. Smolij V., Kul'chyt's'kyj S., Yakubova L. (2016). Donbas i Krym: mistse v modernomu natsional'nomu proekti (analytychna zapyska) [Donbas and Crimea: a place in the modern national project (analytical note)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
22. Solovij H. Hruzyn's'ko-rosijs'ka vijna na Kavkazi: istoriia, prychny i naslidky. URL: <http://enpuir.edu.ua/bitstream/123456789/3179/1/Solovij.pdf> [in Ukrainian].
23. Sulejmanov E., Sulejmanov V. Istorychni ta heopolitychni korinnia virmeno-azerbajdzhans'koho Nahirno-Karabas'koho konfliktu: zbrojna ahresiia Virmenii proty Azerbajdzhanu ta tiazhki naslidky okupatsii [Historical and geopolitical roots of the Armenian-Azerbaijani Nagorno-Karabakh conflict: the armed aggression of Armenia against Azerbaijan and the severe consequences of the occupation]. (2014). Kyiv. [in Ukrainian].
24. Turchenko F., Turchenko H. (2015). Proekt "Novorosii" i novitnia rosijs'ko-ukrains'ka vijna. [The project of "Novorussia" and the latest Russian-Ukrainian war]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
25. Ukraina ta proekt "Russkoho myra". Analitichna dopovid'. [Ukraine and the Russian World project] (2014). Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
26. Tsyvil'no-vijs'kove spivrobotnytstvo na terytorii Donets'koi ta Luhans'koi oblastej: modeli, tendentsii, perspektyvy (2014–2018 rr.) [Civil-military cooperation in the Donetsk and Luhansk regions: models, trends, prospects (2014–2018)] (2018). L'viv. [in Ukrainian].
27. Shumka A. (2009). Informatsijne protystoiannia v khodi hruzyn's'ko-rosijs'koho konfliktu (8–12 serpnia 2008 r.) [Information confrontation during the Georgian-Russian conflict (August 8-12, 2008)]. *Vijs'kovo-naukovyj visnyk*, 11, pp. 254–260. [in Ukrainian].